

Nr 15.

Ankom till riksdagens kansli den 23 april 1937 kl. 6 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner till riksdagen med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen, m. m.

Konstitutionsutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft de av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåtna, av båda kamrarna till utskottet den 15 mars 1937 hänvisade propositionerna nr 182 och 183.

I propositionen nr 182 har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementets ärenden den 5 mars 1937, föreslagit riksdagen att, under förutsättning att av riksdagen såsom vilande antaget förslag till ändrad lydelse av §§ 6 och 19 riksdagsordningen varder slutligen godkänt, antaga vid propositionen fogat, nedan intagna förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen.

I propositionen nr 183, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden den 5 mars 1937, föreslagit riksdagen att under enahanda förutsättning som beträffande propositionen nr 182 antaga vid propositionen fogade, nedan intagna förslag till 1) lag angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ samt 8 § 1 mom. lagen den 20 juni 1924 om landsting; samt 2) lag om ändrad lydelse av 8 § och 22 § 2 mom. kommunala vallagen den 6 juni 1930.

Beträffande motiveringen för de framlagda lagförslagen får utskottet hänvisa till de vid propositionerna fogade utdragen av statsrådsprotokollen.

Vid 1936 års riksdag förordade konstitutionsutskottet (utlåtande nr 29) en reform, innebärande dels införande av en enhetlig kommunal och politisk rösträttsålder av fyllda 23 år, gällande även vid val av de korporationer, som utse första kammarens ledamöter — i samband varmed den år 1921 införda elektorsinstitutionen i städer, som ej deltaga i landsting, skulle avskaffas och i stället såsom tidigare stadsfullmäktige i sådana städer deltaga i val till första kammaren — dels införande av en enhetlig valbarhetsålder av 25 år, omfattande jämväl landstingsmän och andrakammarledamöter, dels ock en sådan ändrad utformning av övriga behörighetsregler för landstingsmän, att de närmare än för närvarande vore fallet anslöte sig till de för stadsfullmäktige m. fl. gällande. I sådant syfte framlade utskottet förslag till ändrad lydelse av §§ 6 och 19 riksdagsordningen, vilket förslag av riksdagen antogs såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling. Vidare

hemställde utskottet, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för 1937 års riksdag av förslag till sådana ändringar i vallag och kommunallag, som bleve en följd av grundlagsändringsförslagets genomförande, vilken hemställan av riksdagen bifölls (skrivelse nr 143).

I anslutning till det vilande grundlagsförslaget och i enlighet med riksdagens hemställan hava de nu förevarande lagförslagen framlagts för riksdagen.

Mot förslagets utformning i lagtext har utskottet ej funnit anledning till erinran.

Slutstadgandet i lagförslaget angående ändring i vissa delar av lagen om val till riksdagen, att de enligt hittills gällande bestämmelser utsedda elektorerna för städer, som ej deltaga i landsting, med lagens ikraftträdande skola hava frånträtt sina befattningar, anser utskottet böra utgå. Utskottet finner det nämligen principiellt betänkligt, att utan stöd i grundlag giva en auktoritativ förklaring om en grundlagsändrings innebörd och rättsverkningar. Vad som utsäges i det föreslagna slutstadgandet måste därför utan bliva den omedelbara rättsliga följden av det slutliga antagandet och ikraftträdandet enligt § 82 regeringsformen av det vilande grundlagsförslaget om elektorsinstitutionens avskaffande.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen, under förutsättning att av riksdagen såsom vilande antaget förslag till ändrad lydelse av §§ 6 och 19 riksdagsordningen varder slutligen godkänt,

1) med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 182 icke kunnat av riksdagen i oförändrad form antagas, i anledning av sagda proposition för sin del måtte antaga följande

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796)
om val till riksdagen.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Häri genom förordnas, dels att 3—11 §§ lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen jämte rubriken till nämnda paragrafer skola utgå ur lagen, dels ock att 12—14 och 56 §§ samma lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

12 §.

1. Utgör landstingsområde — — — urtima möte.
2. Omfattar valkrets — — — för mötet.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

I fall, varom i detta mom. sägs, låter Konungens befallningshavande i god tid före valet tillkännagiva tid och ställe för valförrättningen i länskungörelserna ävensom meddela underrättelse till magistrat i stad, som tillhör valkretsen och ej deltagar i landsting. Magistraten tillser, att stadsfullmäktigsammanträde hålles för utväljande av de stadsfullmäktige, som skola delta i riksdagsmannavalet, jämte suppleanter för dessa; och låter magistraten personlig kallelse till riksdagsmannavalet minst åtta dagar förut tillställas envar stadsfullmäktig, som utsetts till valman.

3. Tillhöra landstingsområden inom samma valkrets olika län, bestämmer Konungen tid och ställe för valet. Konungens befallningshavande i vart och ett av länen inom valkretsen utfärdar kungörelse om valet och meddelar, där inom länet finnes stad, som ej deltagar i landsting, magistraten i sådan stad underrättelse för vidtagande av åtgärder, varom i 2 mom. sägs.

Inträffar för — — — mom. sägs.

4. Utgör stad egen valkrets, förrättas valet vid stadsfullmäktigsammanträde.

5. För deltagande i riksdagsmannaval åtnjuter landstingsman, då val ej förrättas i samband med landstingsmöte, samt stadsfullmäktig, då val ej förrättas vid stadsfullmäktigsammanträde, av statsmedel dagtraktamente för varje förrättningsdag. Är valmannen ej bosatt å den ort, där valet hålles, utgår jämväl dagtraktamente för varje resedag ävensom ersättning för resekostnaden. Traktamente och reseersättning, som nu sagts, utgå enligt samma grunder, som gälla i fråga om deltagande i landstings möte.

13 §.

Skall val — — — är stadgat.

Är stadsfullmäktig, vilken utsetts till valman för stad som ej deltagar i landsting men tillhör samma valkrets som landstingsområde, förhindrad att inställa sig till valet, skall han ofördröjligen underrätta magistraten i staden, som till deltagande i valet inkallar vederbörande suppleant.

14 §.

Omfattar valkrets ej flera landstingsområden än ett, är landstingets ordförande valförrättare. Ingå flera landstingsområden i valkretsen, är valförrättare den till levnadsåren äldste av de ordförande i landsting, som deltaga i valet. I stad, som utgör egen valkrets, förrättas valet av stadsfullmäktiges ordförande.

Valmännen utse — — — biträda valförrättaren.

56 §.

1. Då val — — — valbara personer.

2. Anmälan skall göras skriftligen genom partiets i registerutdraget angivna ombud eller genom någon av honom därtill förordnad person samt hava inkommit sist å tjugufemte dagen före valdagen. Vid anmälan skola

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

fogas intyg, utvisande att envar av de anmälda kandidaterna är i röstlängd för valdistrikt inom valkretsen uppförd såsom röstberättigad och senast valdagen uppnått tjugufem års ålder, ävensom intyg av varje kandidat, att han lämnat partiet tillstånd att anmäla honom.

Giver anmälan — — — anmälan skett.

Senast å — — — intyg ingivas.

3. Två eller — — — för valet.

Anmälan av — — — tredje stycket.

4. Sedan den tid gått till ända, inom vilken kandidatanmälan må ändras och anmälan av kartellbeteckning må ske, skall Konungens befallningshavande ofördröjligen företaga slutlig prövning av de inkomna anmälningarna av kandidater och kartellbeteckningar. Finnes någon kandidat icke vara valbar, eller är icke visat, att han lämnat partiet tillstånd att anmäla honom, skall hans namn å anmälan anses obefintligt.

Över godkända — — — av Konungen.

Över Konungens — — — över valet.

5. Därefter utfärdar — — — i ortstidningar.

I kungörelsen — — — i 70 § 2 mom.

Denna lag träder i kraft, då Konungen låtit i riksdagen uppläsa öppet brev, att kungörelse utfärdats om ändrad lydelse av §§ 6 och 19 riksdagsordningen; och skola de enligt hittills gällande bestämmelser utsedda elektorer för städer, som ej deltaga i landsting, samt suppleanter för sådana elektorer därmed hava frånträtt sina befattningar.

Denna lag träder i kraft, då Konungen låtit i riksdagen uppläsa öppet brev, att kungörelse utfärdats om ändrad lydelse av §§ 6 och 19 riksdagsordningen.

2) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 183 måtte antaga följande

a) L a g

angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ samt 8 § 1 mom. lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting.

Härigenom förordnas, att 5 och 6 §§ samt 8 § 1 mom. lagen den 20 juni 1924 om landsting skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

5 §.

Rösträtt vid val av landstingsmän jämte suppleanter tillkommer envar inom landstingsområdet i kommuns gemensamma angelägenheter röstberättigad man eller kvinna.

Om upprättande — — — kommunala vallagen.

6 §.

Landstingsmän och suppleanter för dem väljas bland de röstberättigade, som äro boende inom landstingsområdet och uppnått tjugufem års ålder.

Landstingsman eller suppleant för landstingsman kan ej den vara, som:

- a) är omyndig;
- b) är i konkurstillstånd;
- c) är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning;
- d) häftar för honom påförda utskylder till landstinget eller kommun inom landstingsområdet, vilka förfallit till betalning under något av de tre sist-förflutna kalenderåren.

Landshövding, landssekreterare — — — vara landstingsmän.

Ej må annan avsäga sig uppdrag att vara landstingsman eller suppleant för landstingsman än:

- a) ämbets- eller tjänsteman, som av sin befattning är hindrad att fullgöra uppdraget;
- b) den som uppnått sextio års ålder;
- c) den som eljest uppgiver hinder, vilket godkännes av landstinget;
- d) vid valet den som de fyra senaste åren, det år då valet sker inberäknat, tjänstgjort såsom landstingsman.

8 §.

1 mom. För val av landstingsmän indelas landstingsområdet i valkretsar. För varje valkrets utses, oavsett dess folkmängd, en landstingsman och där-utöver efter folkmängden en landstingsman för varje fullt tal av 5,000. Val-barhet är ej inskränkt inom valkrets.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1939 och skall tillämpas även med avseende å val, som dessförinnan hållas för tid räknad från och med nämnda dag.

b) Lag

om ändrad lydelse av 8 § och 22 § 2 mom. kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

Härigenom förordnas, att 8 § och 22 § 2 mom. kommunala vallagen den 6 juni 1930 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

8 §.

I röstlängden — — — och landstingsmän.

Envar sådan person, om vilken upplysning ej vinnes, att han den 10 juni brister i något av vad lag stadgar såsom villkor för rösträtt i avseende å kommunala beslut och val som i första stycket sägs, antecknas i längden såsom röstberättigad; dock att i fråga om den, som först under kalenderåret uppnått eller uppnår en ålder av tjugutre år, anmärkes, att rösträtt ej tillkommer honom förr än efter utgången av löpande kalenderår.

Där en — — — i längden.

Närmare föreskrifter — — — av Konungen.

22 §.

2 mom. Där kommunalval förrättas å samma dag och inför samma valförrättare som annat sådant val, skola valen förrättas i samband, så att tillfälle beredes väljare, som äger utöva rösträtt vid båda valen, att samtidigt avgiva sina röster. Om sammanräkning av de vid de särskilda valen avgivna rösterna skall verkställas av olika myndigheter, skall särskilt exemplar av röstlängden användas vid vardera valet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1938.

Stockholm den 20 april 1937.

På konstitutionsutskottets vägnar:

C. A. REUTERSKIÖLD.

Närvarande vid beslutet under 1): herrar *Reuterskiöld, Hallén*, Strömberg, Gustaf Adolf Björkman, Oscar Gottfrid Karlsson, Stendahl, Källman, Carl Lindmark*, Fredrik Ström*, Nils Andersson, Elon Andersson, Fast, Holmbäck, Lundqvist, Andersson* i Malmö, *Andersson* i Ovanmyra, *Nordström* i Torsby, *Werner* i Höjen, *Arneberg** och *Sundström* i Skövde*.

* Ej närvarande vid justeringen.

Närvarande vid besluten under 2): herrar *Reuterskiöld, Hallén*, Strömberg, Gustaf Adolf Björkman, Oscar Gottfrid Karlsson, Sandegård*, Källman, Hagström, Hårdin, Carlström*, Elon Andersson, Fast, Holmbäck, Lundqvist, Andersson* i Malmö, *Andersson* i Ovanmyra, *Nordström* i Torsby, *Sundström* i Skövde*, *Johansson* i Tväråselet* och *Hellberg**.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer:

1)

a) av herr *Lundqvist*, som beträffande punkterna 1) och 2) i utskottets hemställan anfört:

»Ehuru jag icke vill biträda det vilande grundlagsändringsförslaget avseende ändrad lydelse av §§ 6 och 19 riksdagsordningen, har jag ansett mig böra inom utskottet medverka till ett positivt beslut beträffande de i propositionerna nr 182 och 183 framlagda ändringsförslagen, enär det väl är troligt, att det vilande grundlagsändringsförslaget under alla förhållanden blir av riksdagen godtaget. Jag har därvid emellertid ansett, att utskottet bort tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i sin helhet och alltså även godkänna slutstadgandet i lagförslaget angående ändring i vissa delar av lagen om val till riksdagen.»

b) av herr *Arne mark*, som instämt i reservationen av herr *Lundqvist*, såvitt den hänför sig till punkten 1) i utskottets hemställan.

2)

a) av herr *Gustaf Adolf Björkman*, som beträffande punkterna 1) och 2) i utskottets hemställan förklarar, att då det vilande grundlagsförslaget avseende elektorsinstitutionens avskaffande och införandet av en enhetlig rösträttsålder borde förkastas, jämväl de föreliggande därmed sammanhängande lagförslagen bort avstyrkas av utskottet.

b) av herrar *Stendahl* och *Carl Lindmark*, som instämt i reservationen av herr *Gustaf Adolf Björkman*, såvitt den hänför sig till punkten 1) i utskottets hemställan.

c) av herrar *Hagström*, *Carlström* och *Hellberg*, som instämt i reservationen av herr *Gustaf Adolf Björkman*, såvitt den hänför sig till punkten 2) i utskottets hemställan.

3) av herr *Holmbäck*, som, med instämmande av herr *Elon Andersson*, beträffande punkten 1) i utskottets hemställan anfört:

Enligt den gällande lydelsen av 56 § 2 mom. lagen om val till riksdagen skall vid anmälan av kandidater fogas intyg, att kandidaterna äro valbara i valkretsen. I den nu föreslagna lydelsen av 56 § 2 mom. är denna bestämmelse ändrad till att vid anmälan skola fogas intyg, att envar av de anmälda kandidaterna är i röstlängd för valdistrikt uppförd såsom röstberättigad och senast valdagen uppnått tjugufem års ålder. Varken i den gällande eller den föreslagna lydelsen av momentet är emellertid angivet, vilken som skall utfärdas dessa intyg. Från justitiedepartementet har beträffande den nu gällande lydelsen tidigare hävdats, att intyg av trovärdig person vore tillfyllest, men i motiveringen till förevarande proposition säges å s. 7, att »vid senaste valen till andra kammaren, då den nya lagstiftningen till skydd för partibe-

teckningar första gången vann tillämpning, torde 'bestämmelsen om intyg' i regel ha tillämpats på det sätt, att intyg av valnämndsordförande eller magistrat därom, att kandidaten var röstberättigad inom valkretsen, ansetts tillfyllest; dock yppades en viss tvekan, huruvida icke också skulle fordras intyg, att kandidaten ej vore obehörig enligt 26 § riksdagsordningen på grund av omyndighet, konkurstillstånd o. s. v.». Att intyg av »trovärdig person» skulle räcka antydes icke här. Det synes mig, att i den nya lydelsen av 56 § 2 mom. tydligt bör utsägas av vem intygen skola utfärdas, så att all tvekan om en skedd anmälan är laglig blir undanröjd. Intyg om att kandidat är uppförd i röstlängden bör utfärdas av valnämndens ordförande — dock att, för att undvika svårigheter vid ordförandens frånvaro, även hans suppleant bör ha samma rätt — eller magistraten. Intyg om kandidats ålder bör ha karaktär av åldersbetyg.

Jag föreslår därför följande lydelse av 56 § 2 mom. lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen:

Utskottets förslag (= den kungl. propositionen):

2. Anmälan skall göras skriftligen genom partiets i registerutdraget angivna ombud eller genom någon av honom därtill förordnad person samt hava inkommit sist å tjugufemte dagen före valdagen. Vid anmälan skola fogas *intyg, utvisande* att envar av de anmälda kandidaterna är i röstlängd för valdistrikt inom valkretsen uppförd såsom *röstberättigad och senast* valdagen uppnått tjugufem års ålder, ävensom intyg av varje kandidat, att han lämnat partiet tillstånd att anmäla honom.

Giver anmälan — — — anmälan skett.

Senast å — — — intyg ingivas.

Det reservationsvis framförda förslaget:

2. Anmälan skall göras skriftligen genom partiets i registerutdraget angivna ombud eller genom någon av honom därtill förordnad person samt hava inkommit sist å tjugufemte dagen före valdagen. Vid anmälan skola fogas *intyg av valnämndens ordförande eller den för honom förordnade suppleanten eller av magistraten, utvisande* att envar av de anmälda kandidaterna är i röstlängd för valdistrikt inom valkretsen uppförd såsom *röstberättigad, åldersbetyg för varje kandidat, att han senast* valdagen uppnått tjugufem års ålder, ävensom intyg av varje kandidat, att han lämnat partiet tillstånd att anmäla honom.

Giver anmälan — — — anmälan skett.

Senast å — — — intyg ingivas.

4) av herrar *Reuterskiöld* och *Nordström* i Torsby, som i fråga om punkten 2) a) i utskottets hemställan ansett, att utskottet bort *dels* i motiveringen efter sista stycket å sid. 7 införa följande nya stycke: »Vad beträffar förslaget till ändring av landstingslagen, har utskottet i fråga om tiden för ikrafträdandet ansett det riktigaste vara att låta denna tid sammanfalla med

den nya röstlängdens granskning och godkännande, d. v. s. 1 juli 1938. Någon olägenhet av betydelse följer icke härmed, men man undgår därigenom tillika det mindre lyckligt avfattade tillägget i förslag 'och skall tillämpas etc.'. Vill man samtidigt utesluta varje olägenhet av ett tidigare ikraftträdande kan i stället göras liknande tillägg som gjordes enligt utskottets förslag i utlåtande nr 27 vid 1936 års riksdag och då antogs — *dels ock* avfatta förslaget å sid. 10 och 11 under p. 2 på följande sätt:

2) med förklarande att Kungl. Maj:ts prop. nr 183 icke kunnat av riksdagen i oförändrad form antagas, i anledning av sagda proposition antaga följande

a) L a g

ang. ändrad lydelse av 5 och 6 §§ samt 8 § 1 mom. lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1938, men föranleder ej rubbning i beståndet av sådana val som företagits före samma dag.»

Särskilt yttrande

av herr *Reuterskiöld*, som anförde:

»Beträffande slutstadgandet i lagförslaget angående ändring i vissa delar av lagen om val till riksdagen, att de enligt hittills gällande bestämmelser utsedda elektorerna för städer, som ej deltaga i landsting, med lagens ikraftträdande skola hava frånträtt sina befattningar, finner jag för min del tacknämligt, att Kungl. Maj:t låtit i detta sammanhang frågan om tidpunkten för elektorsuppdragens upphörande komma under riksdagens prövning, sedan motsvarande fråga beträffande den äldre utrikesnämndens ledamotsuppdrag tidigare föranlett vissa meningsbrytningar inom kamrarna. Men då jag helt delar den uppfattning som av justitiedepartementets chef vid sistnämnda frågas behandling hos kamrarna klart och övertygande uttrycktes och då det måste bestämt hävdas, att ett upptagande i annan lag än grundlag själv, utan att grundlag därtill hänvisat, av fråga om viss grundlagsändrings ikraftträdande — här elektorsuppdragens upphörande — är principiellt betänkligt, är uppenbart, att den punkt i ovan berörda slutstadgande, som avser tidpunkten för de enligt hittills gällande grundlagsbestämmelser utsedda elektorernas frånträdande av sina befattningar, icke bör av utskottet tillstyrkas. Det är så mycket lättare att intaga denna ståndpunkt, som det i varje fall måste anses vara helt klart och höjt över varje grundat tvivel, att ifråga-

varande elektorerna icke kunna annat än frånträda sina befattningar, *så snart, med grundlagsändringens trädande i kraft enligt RF § 82, dessa befattningar upphöra att existera.*

Några övergångsbestämmelser vid grundlagsändringar hava hittills icke funnits nödiga eller ens lämpliga i andra fall än då viss grundlagsändring avsetts skola träda i tillämpning först vid en senare tidpunkt än den som i nyssnämnda RF § 82 angivits. Lika litet ha dylika bestämmelser hittills, då de varit nödiga, införts eller ens kunnat införas i annan lag än själva den grundlag, som reglerat förhållandet. Skulle det föreslagna stadgandet vara avsett allenast som ett konstaterande, faller det icke under lagstiftning och bör icke ske i lagform. En ändring nu av praxis i detta avseende skulle medföra den följd, att framdeles varje grundlagsändring borde beledsagas av ett konstateringsstadgande i grundlag angående tidpunkten för rättsverkningarnas inträde, varigenom i själva verket det generella stadgandet i RF § 82 blev ändamålslost och förvirrande. Utskottet synes mig varken böra eller kunna förorda ett stadgande, som utan att ens hava grundlagskaraktär innebure en överflödig och obehörlig tolkning av grundlagen i visst fall, men väl både kan och bör utskottet understryka att det i själva sakfrågan helt delar den uppfattning som i förslaget uttalats och som förblir gällande, även om den icke kommer till uttryck i lag.»